

ideologisch bevrogenen, onder wie de leidende figuren over middelpuntvliedende kracht beschikten. Het ontbreken van vrijwel ieder succes is onlosmakelijk verbonden met de aanwezigheid van dit soort persoonlijkheden, wier gewicht na het wegebben van de solidariteitsbehoefte van het eerste moment als het ware garant stond voor uitdunning van de toch al magere aanhang.

Het boek bundelt twee studies, bewerkingen van doctoraalscripties. Menno Eekman beschrijft in honderd bladzijden op traditionele, verhalende manier de lotgevallen van de OSP, met Schmidt en De Kadet in de hoofdrollen. Herman Pieterse behandelt in beknopte vorm de ontwikkeling van alle drie de revolutionaire socialistische groepjes — dus ook van de OSP nog een keer! —, maar voegt daar veel gedetailleerd cijfermateriaal aan toe over de electorale non-successen, de verspreiding van de afdelingen over het land, het ledental en de samenstelling van de aanhang, de oplage van de partijblaadjes en dergelijke; zo wordt een aardig kwantitatief beeld van deze splinters opgeroepen.

Eekman en Pieterse verdienen bewondering voor de noeste ijver en ook voor de kritische zin, waarmee zij het materiaal verzameld en bewerkt hebben. Het lijkt mij dat wat er feitelijk over de OSP, RSP en RSAP te zeggen valt, nu wel gezegd is. De vraag rijst echter, of de studies voldoende inzicht geven in de betekenis van de partijtjes. Eekman en Pieterse hebben halt gehouden daar waar zij de grenzen van het kleine wereldje van de revolutionaire socialistische zelf zouden overschrijden. Dit is geen verwijt. Hun arbeid was al lastig genoeg en het resultaat ervan mag er zijn. Maar omdat splinters toch vaak functioneren als het geweten van de moederpartij, moet hun betekenis ook in die richting worden gezocht. Dat vergt een andersoortig onderzoek, namelijk naar hun receptie in de moederpartij. Wie dit wil aanvatten, vindt bij Eekman en Pieterse het onmisbare voorwerk.

J. Bosmans

W. van Drimmelen, e. a., ed., *Voor de eenheid van beleid. Beschouwingen ter gelegenheid van vijftig jaar Ministerie van Algemene Zaken* ('s-Gravenhage: Staatsuitgeverij, 1987, 366 blz., f79,50, ISBN 90 12 05713 2).

In 1987 was het vijftig jaar geleden dat het ministerie van algemene zaken werd ingesteld. Het bestond toen echter niet onafgebroken vijftig jaar, want tussen februari 1945 en oktober 1947 is het even weg geweest. In 1937 ingesteld om de voorzitter van de ministerraad te ontheffen van het dagelijks beheer van een omvangrijk departement ten einde hem meer lucht te verschaffen voor de coördinatie van de werkzaamheden van de verschillende departementen, werd het ministerie van algemene zaken in Londen vanaf 1942 uit zijn coördinerende rol gedrongen door het ministerie voor algemene oorlogvoering van het Koninkrijk, waarvan de voorzitter van de ministerraad dan ook het hoofd was, terwijl een andere minister algemene zaken deed. In februari 1945 trok men er de consequenties uit en hief men algemene zaken op. Bij de formatie van 1946 verdween het ministerie voor algemene oorlogvoering weliswaar, maar tegelijkertijd liet men toen de situatie van voor 1937 terugkeren. Beel dacht als minister van binnenlandse zaken de coördinerende taak van de minister-president er wel bij te kunnen doen, maar na een dik jaar had hij er zijn bekoft van en herstelde hij het ministerie van algemene zaken in ere.

Naast de coördinerende taak heeft het ministerie ook altijd eigenstandige taken vervuld, een beperkt aantal weliswaar en gedurende de afgelopen vijftig jaar niet steeds dezelfde. Begonnen

met twaalf personen groeide het apparaat uit tot 350 ambtenaren in 1987. De Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) vormen heden ten dage naast het ministerie in enge zin — de algemene leiding, het kabinet van de minister-president, het secretariaat van de ministerraad en de centrale diensten — de grotere dienstonderdelen. Een geschiedenis van dit jonge ministerie ontbreekt en in deze lacune voorziet dit onder de aegide van de WRR verschenen jubelboek niet, wil dat ook niet want de WRR heeft als centraal thema vastgesteld: de zorg voor de eenheid van het regeringsbeleid, en dan kan een heleboel natuurlijk niet aan bod komen.

Qua vormgeving oogt het boek buitengewoon fraai, maar wie zich niet laat verleiden door uiterlijk schoon, zal een lichte teleurstelling over de kwaliteit van de inhoud toch niet kunnen onderdrukken. Vele handen zijn ingeschakeld, maar die van een historicus zijn er nauwelijks aan te pas gekomen. De WRR heeft een keur van schrijvers weten aan te trekken, negen in totaal, die ieder voor zich een fragment hebben uitgewerkt. Ondanks het centrale thema is een consistent geheel evenwel niet ontstaan.

Laat ik aanstippen wat de in de geschiedenis geïnteresseerde lezer kan boeien. De jurist A. M. Donner schetst de opkomst van het ambt van minister-president. De parlementair historicus N. Cramer brengt de ontwikkeling van het ministerie in kaart en geeft vervolgens een encyclopedisch overzicht van de onderwerpen die bij de behandeling van de begrotingen van algemene zaken in de Kamers aan de orde zijn geweest. De politicoloog H. Daalder legt uit, waarom het ministerie onder de zuinige Drees niet de kans kreeg om uit te groeien. P. den Hoed, WRR-medewerker, is in het verleden gedoken op zoek naar aan algemene zaken analoge instanties zoals de Geheime Raad (1531-1567) en de Secretarie van Staat (1813-1840). Het aardigste zijn nog de interviews die Willem Breedveld, parlementair redacteur van *Trouw*, heeft afgenomen aan enkele minister-presidenten en secretarissen-generaal, een secretaris van de ministerraad, een voorzitter van de WRR en een RVD-directeur: weliswaar veel faits divers, maar zij werpen van binnenuit hoe fragmentarisch ook toch een aardig licht op plaats en betekenis van algemene zaken en van de minister-president. Voor de volledigheid: beschouwingen over de dienst van de regeringsleider in de nabuurstaten en over de rol van de minister-president bij de coördinatie van overheidsuitgaven, bij de zorg voor de samenhang van beleid, rechtsorde en openbaar bestuur en bij het buitenlands beleid, voorts een epiloog van Lubbers, een rubriek feiten en cijfers en een literatuuroverzicht completeren het geheel.

Aan het slot van zijn Woord vooraf schrijft W. Albeda, op het moment van verschijnen van het boek vigerend voorzitter van de WRR: 'Er bestaan te veel witte plekken in de historische kennis van de overheidsorganisatie. Het is wenselijk dat systematischer getracht wordt om deze lacunes weg te nemen. Historisch bewustzijn wat betreft de onderscheiden organisatorische posities binnen de overheid is mede een voorwaarde voor de bevordering en handhaving van de eenheid van het regeringsbeleid'. Prachtig. Welk ministerie volgt? Er staan voldoende historici zonder werk, maar met deskundigheid klaar. Wat mij betreft mag algemene zaken dan ook nog een keer langs komen.

J. Bosmans

J. W. M. Engels, *De Minister zonder Portefeuille* (Dissertatie Groningen 1987; Groningen: Wolters-Noordhoff, 1987, 259 blz., ISBN 90 01 39211 4).

Bij de grondwetswijziging van 1938 is het instituut van de minister zonder portefeuille in ons